

munka, a nemzetközi szakirodalmat épp lázban tartó kérdések kiváló feldolgozása és átadása. A könyv azonban pontosan az, amit ígér: az igazságalkotás *metafizikája*, így az olvasó jobb, ha felkészül, hiszen a szövevényes úton két kézzel kell kapaszkodnia Kocsis

mankóiba, azonban a könyv megéri a fáradságot. (Kocsis László: *Az igazságalkotás metafizikája*. Budapest: L'Harmattan, 2016, 149 p.)

Tuboly Ádám Tamás

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Filozófiai Intézet

A vallások, az állam és a szólás szabadsága

Műfaját tekintve azt lehet mondani, hogy a szerző korábbi tanulmányaira épülő, tematikus szakkönyvet tarthatunk a kezünkben. Koltay András korrekt módon hivatkozik is az egyébként jelentősen átírt és kiegészített korábbi írásaira.

Képes beszéddel elve a könyv olyan, mint egy nagy amerikai legfelső bírósági, strasbourggi vagy éppen alkotmánybírósági határozat, amit a szerző jegyez, tele párhuzamos indoklással, különvéleménnyel. Egyik legnagyobb érdemének éppen ezt tartom: miközben határozott értékvalasztása van, nyitott más vélemények felé is, mindvégig az érvek és az ellenérvek mentén hajózik. A tolerancia könyve, amely azonos mércével kívánja mérni a vallásokat, az iszlámmal szemben megnyilvánuló korunkbeli jogos vagy jogtalan ellenérzések dacára is.

Jól szerkesztett kötet, amely a bevezetőt követően három nagy részből és összesen harminchárom alfejezetből áll, az egyes részek dualista szerkezetűek, és minden részt a szerző szuverén következtetései zárnak.

Teljességre törekvő kötet, amely a választott téma szempontjából releváns, szinte valamennyi jogesetet tartalmazva áttekintést ad az amerikai, az európai és a magyar szabályozásról, továbbá a bírósági gyakorlatról.

Terjedelmét tekintve tekintélyes kötet, amely a válogatott bibliográfiával és a 804

lábjegyzettel együtt 438 oldalon át tárgyalja mondanivalóját.

Hangsúlyozni szeretném, hogy a könyv sokkal többről szól, mint amire címéből és alcímeiből következtetni lehet. Olvasatomban a könyv a legfontosabb demokrácia-kritériumokat teszi mérlegre. A sokféle demokrácia-fogalom közül most csak Walter Lippman *A közjó filozófiája* című könyvében (Lippman, 1993, 5.) megfogalmazott kritériumokat idézném: „Szólás- és vallásszabadság, valamint mentesség a félelemtől és nélkülözéstől”. Enélkül és hozzátennem a hatalom-megosztás teóriáját, nincs alkotmányos demokrácia.

Zárszámban a szerző is beismerő vallomást tesz, többről van itt szó, mint a konkrét jogesetek eldöntése. A bajor vagy az olasz fészület ügy, az amerikai jászol ügy vagy a kőbe véssett tízparancsolat, az imaórák, a vallásoktatás, a fejkendők viselése mögött az euroatlanti civilizáció, legelőbb az öreg és betegeskedő kontinens múltjáról, jelenéről és jövőjéről, az itt élő emberek együttélését meghatározó elvekről szól a történet.

Érzékeny kérdések sokaságát teszi fel a szerző és egyik sem költői kérdés, a könyv keresi a válaszokat, a megoldást, az egyensúlyt. Higgadt, nyugodt hangon, bölcsen és kiérlelten ír. A két magas rangú, magas védelmi szintű, nagy tradíciókkal rendelkező alapjog keresztútján ez nem is olyan könnyű feladat. Jól mutatja ezt a könyv egyik legerősebb, mintegy száz oldal terjedelmű fejezete, amely

a blaszfémiairól szól. Egyet lehet érteni Koltay Andrással, aki egyaránt óv a teljes körű megengedéstől és az általános tiltástól, „de lege ferenda” a tiltás nélküli igazolható korlátozást javasolja megfontolásra.

Rendkívül gondolatgazdag könyv, e gondolatok közül két, a művön végigvonuló általánosabb kérdést emelnék ki:

Az egyik az állam szerepe • A vallásokhoz való viszony minden alkotmányos állam kulcskérdése. A történelmi modellek jól ismertek. Az állami semlegesség elvéről évszázadok óta tart a vita, pontos tartalma ma sem teljesen világos. A képzeletbeli skálán a két véglet, nevezetesen a szigorúan szétválasztó liberális doktrína és a keményen beavatkozó államegyház között mindenki, aki a témával foglalkozik, és maguk az egyes alkotmányok is elfoglalnak valamilyen közjogi pozíciót.

A könyv is ezt teszi, az együttműködő, a nem közömbös állam híve. A vallás nem magánügy, a vallásokat nem szabad kirekeszteni a közélet valamennyi területéről – vallja. Nézeteivel egyet lehet érteni, magam számára úgy szoktam sarkítani a kérdést: van-e egyáltalán keresztény állam? Válaszom: alkotmányjogi jelzős szerkezetében és ideológiai szempontból nincs, az állam világnézetileg semleges, ez a Rubikon-szabály. Ám, ha abból indulunk ki, hogy az állam célja a közjó szolgálata, akkor elvárás, hogy a keresztény értékek alapján is mérhető és értékelhető legyen az állam cselekvése. A mérőeszköz, a keresztény értékek jogi normativitása, kétségtelen, hogy nagy kérdés. Az Alaptörvény preambulumban mindez erősödött.

Még egy, talán kritikai széljegyzet engedjék meg az állammal kapcsolatban: beszélhetünk-e az állam szólásszabadságáról? A beszélő állam amerikai teóriáját a szerző is idézőjelbe teszi, de a könyv címe bizonyos érte-

lemben félreérthető. Nehezen tudnám a számra venni, hogy az állam szabad, nem állítja ezt persze a könyv sem. Nézetem szerint az állam nem ösellenség, szövetséges lehet, együttműködő a közjó szolgálatában. Tevéleges, objektív alapjogvédelmi szerepéről szólnék inkább, mint a szólás szabadságáról, nem honosítanám meg a divatos, amerikai doktrínát. Nekik könnyű a történelmük a két alapjog viszonylatában.

A mennyi államot és hol? régi nagy kérdése az alkotmányos államnak, ha csak az Alaptörvény alapjogi fejezetét vizsgálom, az állam – és ez igaz a két vizsgált alapjogra is – néha ott van jelen, ahol nem kéne, és onnan menekül el, ahol szükség lenne rá.

A másik a keresztény értékrend – kulturális értékrend kapcsolata • A másik kiemelt kérdés a keresztény értékrend; a keresztény jelképek mennyire váltak az általános emberi kultúra részévé. A keresztény értékrend nem feltétlenül ideologikus, ezek az értékek, szerepek, magatartásminták az egyetemes emberi kultúra részévé váltak. A keresztény értékrend fogalma elválóban van a keresztény világnézet fogalmától, mondják, Európában az ateista is keresztény. A könyv nem kerüli meg a választ például a kereszt esetében – kulturális vagy vallási jelkép-e – Koltay András nézete az, hogy egyszerre el lehet fogadni kulturális, történelmi jelentőségét, de ne fosszuk meg vallási jelentésétől sem. Jelzi azt is, hogy igen vagy a nem súlyos lemondás mindkét fél részéről, a tézisek antitezissé válhatnak.

Korábban idéztem, hogy az alapjogbarát könyv sokkal többről szól, mint önmagában a két magas rangú, történelmi veretű alapjog. Elgondolkoztat azon, hogy jó fele megyünk-e a gyorsuló időben, amikor jelentősen megváltozott a nyilvánosság szerkezete, súlypontja, a vallások szerepe, vonzása a demokratikus

társadalmakban. Nehéz a válasz, ám a gyűlölet és a szeretet legújabb kori háborújának nem mindegy, hogy mi lesz a végeredménye. „Keresd a békét és járj utána” – mondja Európa védőszentje, Szent Benedek *Regulá*-ja. És ha már Európa szóba jött Robert Schumann közismert gondolatával szeretném zárni a rövid könyvismertetést: „Európa vagy keresztény lesz vagy nem lesz”. Évtizedek óta sokat töprengek ezen a bölcs mondaton, nem csak szekuláris értelemben.

Meggyőző erejű könyv, sokat tanulhat belőle az olvasó. Gondolkodásmódot, toleranciát. Jó szívvel ajánlom mindenkinek. (*Koltay András: A vallások, az állam és a szólás szabadsága, Vallási jelképek, vélemények és blaszfémia a közéletben. Budapest: Századvég Kiadó, 2016*)

Kukorelli István
DSc, egyetemi tanár

HIVATKOZÁS

Walter Lippman (1993): *A közjó filozófiája*. Budapest: Bagolyvár Kiadó

CONTENTS

Multi-faceted Evolution

Guest Editor: Zoltán Varga

Zoltán Varga: Introductory Address	130
Gábor Holló: Simple Symmetry	134
Zsófia N. Gertheis – Gergely J. Szöllösi: Reconstructing Species Trees with Gene Trees ...	141
János Podani: “Thinking in Trees” in Biology – True and False Trees	148
Zoltán Varga: Evolution on Hierarchic Levels—Populations, Species, Communities	165
Tamás Székely: Significance of Adult Sex Ratio for the Evolution of Mating Systems and Parental Care	176
Zoltán Barta: The Effect of Individual Variation on Evolution of Cooperation.....	183

Study

Tamás Bódai – Gábor Drótos – Tímea Haszpra – Mátyás Herein – János Márffy – Tamás Tél: The Theory of Parallel Climates on Earth	188
István Hargittai: George Klein (1925–2016)	202
Veronika Szántó: Life as a Natural Philosophical Problem in the History of Western Thought	210
László Csató: Revenge of the Third Reviewer, or the Importance of Axioms	219

Discussion

András Holl: Open Access Needs to be Discussed Openly. Reflections on the Paper by Kármén Kovács.	224
Tibor Czvikovszky: Ethology, Homo sapiens, Society	228

Interjú

New Breeding Techniques—Do Regulate Or Do Not Regulate László Egyed’s Interviews with Dénes Dudits and Joachim Schiemann	232
---	-----

Introduction of the New Corresponding Members of the MTA

Gábor Kecskeméti	240
Zsolt Páles	242
István Simon	244

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	246
------------------------------------	-----

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	248
--	-----